

Taneli Hiltunen

Soitinten ja kirkkolaulun problematiikasta digitaalisen kirjeen katoavaan aineellisuuteen

Siinä missä viime numerossa painopiste oli enimmäkseen taloudellisissa ja sosiopolittisissa näkökulmissa pitkään 1800-lukuun, tällä kertaa suurennuslasin alla on kulttuuri kaikessa monimuotoisuudessaan. Laaja kirjo pätee myös lähteisiin ja tutkimusmenetelmiin, joten voisiko tämänvuotista 1800-luku-kokonaisuutta tyylikkäämmin päättää? Kaikki artikkelit ovat 1800-luvun tutkimuksen verkoston yhdeksännen vuosikonferenssin esitelmien pohjalta syntyneitä.

Ulla Moilasan ja Ninni Närväisen artikkeli tuo arkeologista näkökulmaa maaseudun säätyläistalojen arkeen, sillä siinä käsitellään Kangasniemen Suurolan kylässä kesällä ja syksyllä 2016 tehdyissä kaivauksissa löytyneitä esineitä. Kantatiloihin kuuluvia Rantalaa (Suurola 1) ja Leskelää (Suurola 2) ympäröivillä pelloilla suoritettussa pintapoiminnassa päivänvaloon nousi kaikkea eri lasityypeistä ja liitupiipuista aina nukenkappaleisiin. Niiden pohjalta voidaan huomata esineistössä ajan mittaan tapahtuneita muutoksia ja tehdä päätelmiä niitä käyttäneistä ihmisistä ja heidän maailmastaan. Myös kysymys siitä, miten esineet ja niiden fragmentit mahdollisesti päätyivät peltoon, on kiintoisa.

Säätyläistodellisuuden valottamista jatkaa Johanna Ilmakunnas aatelistyttöjen ja -naisten tekemien käsistöiden kautta. On huomionarvoista, että Ilmakunnas paikkaa tutkimuksellista aukkoa, joka koskee ei-ammattillista käsityötuotantoa – varsinkin mitä tulee juuri aatelisiin. Työn rinnalla onkin tärkeää korostaa, että kyseessä on taide ja taito, jolla oli lukuisia sosiaalisia funktioita osana säätyläis- ja kartanokulttuuria, kuten kasvatuksellisuus, ja tarjosipa se myös mahdollisuuksia seurusteluun vastakkaisen sukupuolen kanssa. Alkuperäislähteinä toimivat niin itse käsityöt, kuten merkkkausliinat ja vanutikatut peitteet, kuin tekijöidensä päiväkirjatkin.

Susanna Rabow-Edling on käynyt läpi Kansalliskirjaston digitaalista lehtiarkistoa ja tarkastelee ruotsinkielisen päivälehtien valossa sitä, miten sanomalehdistössä tuotiin esille unelmia ja visioita, jotka liittyivät Venäjän omistuksessa olleeseen Alaskaan. Suomalaisia työskenteli mm. tiedemiehinä tutkimusretkikunnissa, merimiehinä, virkamiehinä ja opettajina, joten aihepiiri täytti palstan jos toisenkin. Keskiöön nousevat kysymykset siitä, millainen kuva kyseisestä Venäjän siirtomaasta ja imperiumista annettiin, millaisena nähtiin Suomen rooli suhteessa Alaskaan ja

sivistystehtävään uudessa maailmassa, sekä miten imperiumin osana oleminen voisi edistää Suomen modernisaatiota ja modernin suomalaisen kansakunnan kehittymistä.

Samuli Korkalaisen artikkelissa kulttuuri soi musiikin sävelin, sillä siinä pureudutaan soitinten rooliin kirkkolaulun kehittämisessä. Aihetta koskevaa sirpaleista tietoa on tutkittu hyvin vähän, joten 1800-luvun Suomessa vallinnut sekavakin tilanne valottuu kiehtovasti. Urut ovat kaikille tuttu säestyssoitin, mutta Korkalainen nostaa esille monia niiden edeltäjiä, kuten virsikanteleen, viulun ja huilun. Tottuminen urkuihin vei säestyksetöntä virrenveisuuta sukupolvesta toiseen harjoittaneilta seurakuntalaisilta aikansa, ja lukuisat virsitoisinnot toivat oman problematiikkansa. Myös lukkarien ja urkureiden musiikillisen osaamisen tasolla oli merkittävä vaikutuksensa, joten alan koulutuksella ja oppimateriaaleilla on sijansa artikkelissa. Pitkällinen kehitysprosessi hahmottuu kokonaisvaltaisesti, kun esimerkiksi soitinten ja nuottikirjojen leviäminen otetaan huomioon. Mitä tulee itse kirkkolauluun, niin huumoria tuovat aikakauden lehdistöstä ja kirjallisuudesta löytyvät vähintäänkin värikkäät sitaatit, joissa kriitikot eivät sanojaan säästele tehdessään selväksi käsityksensä yhteislaulun huonosta tilasta. Ylipäätään kysymys oli siitä, nähtiinkö soittimet vain melodioiden harjoittamisen apuna säestyksetöntä laulamista varten vai itse ratkaisuna ongelmaan.

Maallista näkökulmaa edustaa Saijaleena Rantanen artikkelillaan amerikansuomalaisen työväenliikkeen musiikkikulttuurista 1900-luvun alussa. Keskiössä on monikansallinen, anarko-syndikalistinen *Industrial Workers of the World* (IWW) -järjestö ja musiikin rooli sen tilaisuuksissa ja toiminnassa. Tärkeimpänä alkuperäislähteenä on *Pieni punainen laulukirja* (*Little Red Songbook*), josta muodostui liikkeen musiikillisen ja ideologisen toiminnan ydin. Lauluissa Rantanen kiinnittää huomiota erityisesti niiden tematiikkaan ja sävelmiin, joiden tyyleissä näkyvät tekijöidensä moninaiset taustat. Kiintoisasti joistakin lauluista tuli suosittuja myös Suomessa, joten kulttuuripiirteiden kulkeutuminen on ollut kaksisuuntaista. Rantasen valokeilaan pääsevät myös levytykset sekä ”haalit” eli oopperataloista vaikutteensa saaneet monitoimirakennukset, joissa Rantasen analysoimia laulujakin esitettiin.

Sari Kuvvan mukana puolestaan sukelletaan maalaustaiteen maailmaan, kun hän asettaa rinnakkain Axel Gallénin ja Edward Munchin *Madonna*-teokset. Niiden taustalla vaikuttaneet traditiot ja niistä poikkeaminen luovat pohjan, jota vasten Kuuva tulkitsee rikasta symboliikkaa, jossa avainasemassa ovat materiaalisuus ja radikaali maallistuminen mutta toisaalta ”uusi mystisismi”. Yhteyksiä löytyy niin muuhun kuvataiteeseen kuin kirjallisuuteenkin – jopa evoluutioteoriaan – ja Gallenin tapauksessa suomalaiseen kansallismytologiaan, joten artikkeli avaa näköaloja 1800-luvun viime

vuosien kulttuurikenttään laajemminkin. Siinä missä pohjoismaisuus, kansallisuus sekä yhteen kietoutuneet pakanallisuus ja kristillisyyt ovat leimallisia Gallénin näkemykselle, Munchilla näkyvät eteläeurooppalaiset vaikutteet ja pyrkimys yleisinhimillisyyteen. Tärkeiksi tulkintojen apuvälineiksi nousevat sitaatit kummaltakin taiteilijalta, jotka tutustuivat toisiinsa Berliinissä vuonna 1895.

Digitaaliset tietokannat ovat näyttävästi tapetilla sekä teksti- että kuva-aineistojen kannalta. Niina Hämäläinen, Kirsi Keravuori ja Maria Niku pohtivat digitoitujen kirjeiden katoavaa materiaalisuutta Elias Lönnrotin kirjeenvaihdon kautta. Kaikkiaan noin 2500 kirjeen digitoinnin mahdollisti *Digitoitu arkistoaineisto kulttuuritutkimuksessa* -hanke, ja parhaillaan kokoelmaa julkaistaan sivustolla <http://lonnrot.finlit.fi/omeka/>. Mukana on historian ja tietojenkäsittelyn, folkloristiikan sekä Lönnrotin kirjeenvaihdon asiantuntemusta, joten lopputuloksen toimivuuden eteen on tehty kaikki mahdollinen. Artikkelit valottaa Lönnrotin kirjekoelmaan liittyviä erityispiirteitä, mutta yhtä merkittäviä ovat käytännön esimerkit ja pohdinnat siitä, mitä mahdollisuuksia aineiston siirtäminen sähköiseen muotoon tarjoaa – ja toisaalta mitä haasteita se asettaa. Sivustolla ovat luettavissa sekä transkriptiot että skannaukset alkuperäisistä sivuista.

Laura Sallas puolestaan esittelee kansainvälisen Daguerrebase-valokuvatietokannan, johon lisätään valokuvia kaiken aikaa, ja löytyy myös suomalaisia kokoelmia. Sallas käy läpi daguerrotyyppien historiaa ja avaa niihin liittyvää terminologiaa. Tutkijoiden kannalta tärkeimmiksi muodostuvat luettelointia ja dokumentointia sekä erityisesti tiedonhaku, suodattamista ja vertailua koskevat seikkaperäiset esittelyt, joissa liikutaan sekä kokoelmien että yksittäisten daguerrotyyppien tasolla. Sallaksen artikkeli tarjoaakin oivalliset lähtökohdat tietokannan käyttämiseen.

Allekirjoittaneelta mukana on kaksi kirja-arvostelua. Niistä ensimmäisessä tarkastelen Vera Brittainin *Testament of Youth* -klassikkoa, sotapäiväkirjaa vuosilta 1913–17 sekä kirjeenvaihtoa neljän upseeriystävän kanssa. Brittainista tuli yksi 1900-luvun merkittävimmistä feministeistä ja pasifisteista, kun taas toisen arvosteltavana olevan sotapäiväkirjan kirjoittaja, niin ikään keskiluokkainen britti Mabel Goode, jäi perhepiirin ulkopuolella hyvin tuntemattomaksi. Kummankin kirjoitukset avaavat puhuttelevia ikkunoita ensimmäisen maailmansodan myllerrykseen, ja varsinkin Brittainin tarina muodostuu tavattoman koskettavaksi.

Numeron päättää Johanna Skurnikin tuore luento, jossa hän pureutuu Australiaa koskeneen tiedon välittämiseen, valikoimiseen ja muodostamiseen. Väitöskirjassaan *Making Geographies: The Circulation of British Geographical Knowledge of Australia, 1829–1863* Skurnik on analysoinut kyseistä mannerta koskevan tiedon matkaa kirjeistä ja niiden liitteistä kartoille, ja näin hän tekee näkyväksi sen, miten ja keiden ehdoilla ”tuntemattomasta” tulee ”tunnettu”.

#VIITTEET#